

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ПОЛІТИКА

(назва навчальної дисципліни)

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять
з навчальної дисципліни
підготовки докторів філософії**

зі спеціальності

(шифр і назва спеціальності)

2016 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО:

кафедрою УП та ЕП протокол№..... від..... (до 25.04.2016)

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Важливим напрямком подальшої діяльності у сфері європейської інтеграції є активний перехід України на сучасні європейські соціально-економічні стандарти, що безпосередньо пов'язано з реформуванням існуючої економічної та соціальної політики. Вивчення проблем соціально-економічної політики в навчально-методичному аспекті набуває особливого значення, оскільки вона тісно пов'язана із соціальним захистом населення, а також визначає основні напрями соціального обслуговування в суспільстві. У сучасних умовах актуальність вивчення питань соціально-економічної політики стає більш ваговою та очевидною, що пов'язано з ускладненням процесів соціальної взаємодії.

Соціальна економіка та політика – це дисципліна, що вивчає складний багатогранний і багаторівневий процес взаємовідносин людини і суспільства, людини і держави; систему конкретних заходів, спрямованих на життєзабезпечення населення. Соціальна економіка та політика вивчає відносини, що складаються в суспільстві з приводу прийняття і реалізації рішень, які впливають на рівень і якість життя, його добробут. Соціальна економіка та політика являє собою систему взаємовідносин між соціальними групами, соціальними шарами, окремими категоріями громадян. В центрі реалізації цілей соціальної економіки та політики завжди знаходиться людина, її добробут, соціальний захист, життєзабезпечення, соціальна безпека.

Метою вивчення дисципліни «Соціальна економіка та політика» є формування у студентів системних професійних та соціально-особистісних компетентностей і уявлень щодо сутності, напрямків, принципів та механізмів реалізації соціальної політики.

Мета практичних та семінарських занять – це закріплення та поширення теоретичних знань з управління соціально-економічними процесами, соціальним захистом і соціальним розвитком на макро- та мікрорівнях, набуття навичок та вмінь аналізувати та критично осмислювати соціально-економічні проблеми, розробляти пропозиції щодо їх розв'язання.

У ході практичних занять здобувач набуває професійних компетентностей та практичних навичок роботи з вирішення прикладних задач професійної діяльності.

Відповідно до програми навчальної дисципліни «Соціальна економіка та політика» на практичні заняття відводиться 18 год. навчального часу.

Практичні заняття з навчальної дисципліни «Соціальна економіка та політика» проводяться в аудиторіях Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Практичні заняття проводяться у формі семінарів, ділових ігор, колоквиумів, розв'язання ситуаційних завдань та розрахункових задач.

Підготовка до семінарського заняття передбачає самостійну роботу студентів з опрацювання отриманих за темою семінару питань з використанням додаткової літератури та інформації.

Традиційна форма проведення семінарського заняття передбачає виступи студентів з доповідями, повідомленнями з кожного питання та обговорення дискусійних моментів. Керуючу роль відіграє викладач, коментуючи виступи та роблячи висновки. Активна форма проведення семінарського заняття передбачає якісні зміни взаємовідносин викладача і студентів шляхом надання їм нової ролі. Викладачем здійснюється (на попередньому занятті) призначення ведучого, який повинен уважно ознайомитися з темою та заздалегідь розробити регламент семінару. Ведучому надається право призначити доповідачів, а також опонентів з кожного питання. Студенти також виконують функції по оцінці виступів, обґрунтовуючи свої рішення. При підведенні підсумків оцінку дій учасників дає викладач.

Ділова гра – це також активна форма проведення практичного заняття, яка ґрунтується на моделюванні конкретної ситуації.

Заняття з розгляду **ситуаційних завдань** передбачають наступні етапи: введення в ситуацію, вивчення її умов, активізація теоретичних та практичних знань, виконання завдання і прийняття рішення, дискусія з обговорення і оцінки прийнятого рішення. **Вирішення задач** є традиційною, але досить важливою формою проведення занять, що надає практичні навички роботи з кількісними та якісними показниками. Перед кожним практичним заняттям студент повинен самостійно повторювати лекційний матеріал, засвоювати формули, проробляти рекомендовану літературу. Окремі елементи вирішення задач, які вимагають об'ємних розрахунків, можуть виконуватися студентами у межах самостійної роботи. Кожна розрахункова задача потребує висновків.

При підготовці до конкретного практичного заняття в межах виконання відповідного завдання (табл. 2.1) здобувачі формують звіти, доповіді, есе, які відповідають зазначеним викладачем вимогам, та захищають його під час аудиторного заняття перед викладачем і аудиторією одногрупників.

У процесі практичних занять викладач здійснює оперативний і поточний контроль засвоєння студентами навчального матеріалу.

Оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни здійснюється на основі результатів поточного, модульного та підсумкового контролів за 100-бальною шкалою. Поточний контроль успішності студентів здійснюється практично постійно за всіма видами робіт: виконання практичних робіт, виступи на семінарах, виконання самостійних робіт, усні відповіді, тестування, виконання творчих робіт, складання есе, презентації тощо.

2. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Завдання для практичних занять, які передбачені навчальним планом і програмою навчальної дисципліни для засвоєння теоретичних знань і практичних навичок, наведені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Перелік тем та завдань для практичних занять

№ з/п	Назва теми	Компетентності, які забезпечуються	Програмні питання і завдання	Кількість годин	Необхідне ПЗ*	Література
Змістовий модуль I. Концептуальні основи соціальної економіки та політики в сучасному суспільстві						
1.	Тема 1. Соціальна економіка та політика в умовах соціалізації суспільства	здатність усвідомлювати особливості формування та розвитку соціальної політики держави та визначати пріоритети розвитку суспільства за допомогою інструментів державного регулювання при дотриманні принципів соціальної справедливості	Завдання 1. Обчислення індексів розвитку людського потенціалу (за методологією програми розвитку ООН)". Розрахунки: індексу людського розвитку та його складових; індексу людського розвитку з урахуванням гендерного фактора; показників розширення можливостей жінок, індексу злиденності	4	Таблиця Microsoft Exel	[3, 5, 9, 19, 30, 38, 39]
2.	Тема 2. Становлення ринкової економіки в Україні та зміни в соціальній політиці	здатність визначати фактори, що впливають на розвиток соціальної політики України в умовах ринкової економіки та аналізувати основні соціальні показники	Завдання 2. Ділова гра "Піраміда цінностей". Розширення та поглиблення знань у сфері діяльності комерційних та соціальних організацій, розуміння загального та відмінного в системах їх цінностей проведення змін в організації.	1	Power-Point Nero 2016	[3, 5, 9, 14, 29, 31, 34, 39]
3.	ТЕМА 3. Нормативно-правова база соціальної політики в Україні	здатність використовувати нормативно-правове забезпечення соціальної політики для належної реалізації гуманітарної політики щодо підвищення рівня	Завдання 3. Семінарське заняття 1. Соціальні нормативи як відправна точка формування соціальної політики. 2. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення соціальної політики в Україні. 3. Нерозв'язані проблеми	1	Microsoft Word, Power-Point	[5, 9, 5, 8, 9, 12, 25-28]

№ з/п	Назва теми	Компетентності, які забезпечуються	Програмні питання і завдання	Кількість годин	Необхідне ПЗ*	Література
		життя населення	нормативно-правового забезпечення і розробки і реалізації стратегії і тактики соціальної політики в Україні			
4.	ТЕМА 4. Планування і фінансування розвитку соціальної сфери	здатність планувати, формувати, здійснювати оцінку ефективності заходів державної політики щодо фінансування соціальної сфери та інфраструктури	Завдання 4. Практичне заняття 1. Розрахунок розміру номінальних і реальних доходів на душу населення. 2. Оцінка зміни структури доходів за декілька років. 3. Аналіз динаміки номінальної і реальної заробітної плати	1	Таблиця Microsoft Exel	[3, 5, 9, 18, 38, 39]
5.	ТЕМА 5. Соціальний захист людини як система	здатність здійснювати соціальний моніторинг з метою діагностики системи соціального захисту населення та його окремих категорій	Завдання 5. Семінарське заняття 1. Етапи розвитку системи соціального захисту в світі. 2. Соціальний захист як система, її об'єкти і суб'єкти. 3. Організаційно-правова структура системи соціального захисту. 4. Принципи, на яких будується система соціального захисту. 5. Соціальне страхування та соціальний ризик	2	Microsoft Word, PowerPoint	[3, 5, 9, 30, 33, 39]
6.	ТЕМА 6. Соціальний захист економічно активного населення	здатність здійснювати діагностику системи соціального захисту економічно активного населення	Завдання 6. Практичне заняття Розрахунок: 1. Рівнів економічної активності, зайнятості і безробіття. 2. Показників навантаження зайнятого населення населенням у працездатному віці та економічно неактивним населенням зі складу трудових ресурсів. 3. Показників нерівномірності розподілу зайнятого населення і безробітних. 4. Нарахування пенсій у разі втрати годувальника	1	Таблиця Microsoft Exel Nero 2016	[1, 4, 11, 16, 19, 23, 24, 25]
Разом за змістовим модулем І					10	

№ з/п	Назва теми	Компетентності, які забезпечуються	Програмні питання і завдання	Кількість годин	Необхідне ПЗ*	Література
Змістовий модуль II. Механізми координації та регулювання розвитку соціальної економіки та політики в умовах соціалізації суспільства						
7.	ТЕМА 7. Соціально-трудова конфлікти, їх урегулювання та розв'язання	здатність з'ясувати фактори та передумови виникнення соціально-трудова конфліктів та їх наслідки, розробляти шляхи їх врегулювання	Завдання 7. Ситуаційні вправи, кейси. Розв'язання та обґрунтування своєї позиції щодо вирішення конфліктів	1	Microsoft Word, Power-Point	[10, 24, 36, 39]
8.	ТЕМА 8. Форми захисту соціально вразливих верст населення	здатність здійснювати діагностику системи соціального захисту найбільш вразливих категорій населення	Завдання 8. Семінарське заняття 1. Гарантії соціального захисту молоді 2. Соціальний захист дитини в Україні 3. Державна допомога сім'ям з дітьми 4. Оцінка сучасного стану та пріоритетні напрями вдосконалення форм захисту соціально вразливих верств населення	1	Microsoft Word, Power-Point	[3, 5, 9, 30, 31, 35, 38, 39]
9.	ТЕМА 9. Захист і соціально-трудова реабілітація інвалідів	здатність здійснювати діагностику системи соціального захисту інвалідів відповідно до вимог законодавства та з урахування вимог європейських стандартів	Завдання 9. Семінарське заняття 1. Інвалідність в Україні. Правові норми інвалідності. 2. Роль держави в соціальній підтримці інвалідів. 3. Роль сім'ї в реабілітації інвалідів. 4. Історичне розуміння сім'ї та шлюбу	2	Microsoft Word, Nero 2016	[3, 5, 9, 30, 38, 39]
10.	ТЕМА 10. Державна підтримка сімей з низькими доходами	здатність здійснювати соціальну діагностику суспільства щодо якості та рівня життя і проводити аналіз процесів розширення населення за рівнем доходів	Завдання 10. Практичне заняття 1. Вирішення задач за методикою оцінки бідності та ін. 2. Аналіз допомоги сім'ям з дітьми, обчислення середнього розміру допомоги	2	Таблиця Microsoft Excel	[2, 3, 5, 9, 29, 38, 39]
11.	ТЕМА 11.	здатність здійс-	Завдання 11. Практичне	1	Таблиця	[2, 3, 5, 9,

№ з/п	Назва теми	Компетентності, які забезпечуються	Програмні питання і завдання	Кількість годин	Необхідне ПЗ*	Література
	Пенсійне страхування і недержавні пенсійні фонди	новати діагностику системи пенсійного забезпечення відповідно до вимог законодавства	заняття 1. Розрахунок середнього розміру призначеної місячної пенсії за всією сукупністю пенсіонерів. 2. Оцінка впливу на зміну середнього розміру пенсії: підвищення розмірів пенсії кожної категорії пенсіонерів; зміни чисельності пенсіонерів у складі групи		Microsoft Exel	15, 17, 18, 34, 38, 39]
12.	ТЕМА 12. Основи формування соціальної політики підприємств а	здатність здійснювати оцінку ефективності соціальної політики на рівні підприємства, установи, організації	Завдання 12. Практичне заняття Вирішення ситуаційних вправ по оцінці стану соціального розвитку колективу, розв'язання задач за умовами праці	1	Power-Point	[4, 5, 8, 9, 30, 33, 35, 38, 39]
Разом за змістовим модулем II				8		
Разом за навчальною дисципліною				18		

*ПЗ – програмне забезпечення

3. ТИПОВИЙ ПРИКЛАД ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №1:

Тема 1. Соціальна політика як функція державного управління

Мета заняття – розширення та поглиблення знань щодо ролі соціальної політики як функції державного управління; оволодіння методикою розрахунку індексу людського розвитку (ІЛР).

План семінарського заняття

1. Місце і роль соціальної політики в суспільстві. Вплив соціальної політики на розвиток соціуму, економіки, політики і культури.
2. Соціальна політика як фактор життєдіяльності людини та механізм захисту життєвих інтересів людини.
3. Проблеми формування соціальної політики в умовах економічної та політичної кризи.
4. Соціальна політика та соціальна безпека держави і особистості.
5. Соціальна справедливість як критерій соціальної політики.

Запитання для обговорення.

1. Як можна охарактеризувати державну соціальну політику сучасної держави?
2. Як можна охарактеризувати основні функції державної соціальної політики?
3. Яке співвідношення понять «соціальна політика» та «економічна політика»?
4. У чому полягає механізм взаємозв'язку та взаємовпливу соціальної та економічної політики в цивілізованих країнах?

Методичні рекомендації до вирішення завдань.

Зміст завдання – розрахунок індексу людського розвитку та його складових; індексу людського розвитку з врахуванням гендерного фактора; показників розширення можливостей жінок, індексу злиденності та його складових.

ІЛР обчислюється на основі трьох складових: *очікуваного довголіття, досягнутого рівня освіти та рівня життя.*

ІЛР розраховується за формулою:

$$ІЛР = 1/3 (І_{од} + І_о + І_{ввп}), \quad (1)$$

де $I_{од}$ – індекс очікуваного довголіття. *Очікуване довголіття* – це оцінка тривалості майбутнього життя при народженні, яка визначається демографічними таблицями смертності.

$I_о$ – індекс досягнутого рівня освіти. *Рівень освіти* визначається грамотністю дорослого населення та обхватом молоді навчанням у навчальних закладах;

$I_{ввп}$ – індекс реального ВВП на душу населення. *Рівень життя* вимірюється на базі реального валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення.

Індекс очікуваного довголіття розраховується за формулою:

$$I_{од} = \frac{X_i - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}, \quad (2)$$

де X_i – фактичне значення показника;

X_{min} – мінімально можливе значення показника, що прийняте за еталон у міжнародній практиці. Для всього населення – 25 років (для жінок – 27,5 років, чоловіків – 22,5 років);

X_{max} – максимально можливе значення показника, що прийняте за еталон у міжнародній практиці. Для всього населення – 85 років (для жінок 87,5 року, для чоловіків – 82,5 року).

Індекс досягнутого рівня освіти розраховується за формулою:

$$I_о = \frac{2}{3} I_{гр} + \frac{1}{3} I_{уч}, \quad (3)$$

де $I_{гр}$ – індекс грамотності дорослого населення (розраховується за формулою (2), $X_{min} = 0$; $X_{max} = 100\%$);

$I_{уч}$ – індекс частки учнів у всіх видах навчальних закладів (розраховується за формулою (2), $X_{min} = 0$; $X_{max} = 100\%$).

Індекс реального ВВП на душу населення

$$I_{ВВП} = \frac{\log D_f - \log D_{min}}{\log D_{max} - \log D_{min}}, \quad (4)$$

D_{min} – мінімальний рівень ВВП на душу населення (100 дол.);

D_{max} – максимальний рівень ВВП на душу населення (40 тис. дол.)

ІЛР є основою для класифікації країн з розбивкою на три групи: країни з високим рівнем людського розвитку (ІЛР $\geq 0,8$), середнім (від 0,5 до 0,779) і низьким – ІЛР $< 0,5$.

Завдання 1.

Розрахувати індекс очікуваного довголіття за даними таблиці 1.

Таблиця 1

Вихідні дані

Країна	Середня тривалість життя, років	Країна	Середня тривалість життя, років
Великобританія	80	Франція	79
Україна	69	Швеція	80
США	81	Японія	82

Завдання 2.

У таблиці 3 наведено показники людського розвитку двох країн.

Необхідно визначити ІЛР окремо для кожної країни. Результати оцінити за шкалою та порівняти.

Таблиця 3

Вихідні дані

Країна	Середня очікувана тривалість життя, років	Рівень грамотності дорослого населення, %	Сукупна частка осіб, які навчаються, %	Реальний ВВП на душу населення (\$)
Європи	75	99,0	92	22000
Східної Азії	63	90,0	60	1400

Завдання 3.

У таблиці 4 наведено показники людського розвитку країн. Необхідно визначити ІЛР окремо для кожної країни. Результати оцінити за шкалою та порівняти.

Вихідні дані

Країна	Середня очікувана тривалість життя, років	Рівень грамотності дорослого населення, %	Сукупна частка осіб, які навчаються, %	Реальний ВВП на душу населення (\$)
A	75	98	50	3400
B	65	89	36	2200
C	59	67	28	1400
D	72	95	46	4250

Завдання 4.

Виходячи з даних таблиці 5, розрахувати індекс людського розвитку, індекс людського розвитку з врахуванням гендерного фактора, показник розширення можливостей жінок, індекс злиденності населення.

Вихідні дані для обчислення індексів

Показники	Все населення	Жінки	Чоловіки
Тривалість майбутнього життя, років	67,1	72,8	61,6
Частка грамотного дорослого населення, %	99,0	99,0	99,0
Частка учнів, %	67,8	68,1	67,4
ВВП на душу населення, доларів	2 230	–	–
Чисельність населення, тис. осіб	51079	27327	23752
Частка в загальній чисельності населення, %	–	53,5	46,5
Частка в економічно активному населенні, %	–	49,5	50,5
Відношення зарплати жінок до зарплати чоловіків у не-сільськогосподарському секторі економіки, %	–	87,0	–
Частка в законодавчих органах, %	–	4,6	95,4
Частка на адміністративних посадах, %	–	48,3	51,7
Частка на посадах фахівців, %	–	79,1	20,9
Частка населення з тривалістю майбутнього життя до 60 років, %, P_1	24,0	–	–
Частка неграмотності населення, %, P_2	10,5	–	–
Частка населення, яке живе за межею бідності, %, P_3	10,9	–	–
Рівень застійного безробіття, %, P_4	3,5	–	–

Очікуваний результат виконання завдання: здатність усвідомлювати особливості формування та розвитку соціальної політики держави та визначати пріоритети розвитку суспільства за допомогою інструментів державного регулювання при дотриманні принципів соціальної справедливості.

4. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Виконання кожного завдання для практичних занять оцінюється відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	задовільно	не зараховано
35 – 59	FX	незадовільно	
1 – 34	F		

Розподіл балів за виконання завдань до практичних занять у межах тем змістових модулів наведено в табл. 4.2.

Таблиця 4.2

Розподіл балів за завданнями та змістовними модулями

Завдання для практичних занять	Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2						Сума балів
	ЗПЗ1	ЗПЗ2	ЗПЗ3	ЗПЗ4	ЗПЗ5	ЗПЗ6	ЗПЗ7	ЗПЗ8	ЗПЗ9	ЗПЗ10	ЗПЗ11	ЗПЗ12	
Максимальна кількість балів		2	2	2	2	2		2	2	2	2		18

ЗПЗ – завдання для практичних занять.

Оцінки за цією шкалою заносяться до відомостей обліку успішності здобувача та іншої академічної документації.

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Безтелесна Л. І. Прогнозування та регулювання ринку праці України / Л. І. Безтелесна. – Рівне : НУВГП. – 2010. – 221 с.
2. Гайдучький П. І. Фінансування соціальної політики: навч. посіб. / П. І. Гайдучький, О. Е. Подолєва. – К. : УАДУ, 1995. – 64 с.
3. Ганслі Теренс М. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки / М. Ганслі Теренс; Пер. з англ. О. Перепадя. – К. : Основи, 1996. – 240 с.
4. Гончарова С. Ю. Вивільнення найманих працівників: регіональні особливості. Наукове видання / С. Ю. Гончарова, Ю. В. Сотнікова / Харків : Видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 169 с.
5. Гончарова С. Ю. Соціальна політика: навч. посіб. / С. Ю. Гончарова, І. П. Отенко. – Х. : Вид. ХДЕУ, 2003. – 200 с.
6. Декларація МОП про основоположні принципи та права в сфері праці та механізм її реалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/ilo_principles.shtml
7. Зомбарт В. Идеалы социальной политики / В. Зомбарт, пер. с нем. – С.Пб. : Вид. Элби, 1996. – 132 с.
8. Кодекс законів «Про працю України» / Верховна Рада України. Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2008. – 90 с.
9. Колот А. М. Соціальна політика в умовах глобалізації та лібералізації економічних відносин: здобутки, втрати, тенденції / А. М. Колот // Демографія та соціальна економіка: наук.-екон. та сусп.-політ. журн. – Київ : ІДСД НАН України, 2008. – Вип. 1 (9). – С. 23–44.
10. Колот А. М. Соціально-трудова сфера: стан відносин, нові виклики, тенденції розвитку : монографія / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2010. – 251 с.
11. Конвенція МОП про сприяння зайнятості та захист від безробіття № 168 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_182
12. Конституція України / В. Кузнєцов (уклад.). – Х. : Фактор, 2006. – 132 с.
13. Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010 – 2020 р.р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www-mon.gov.ua/images/proekt2010_2020.doc](http://www.mon.gov.ua/images/proekt2010_2020.doc).
14. Кривоконь Н. І. К 85 Проблеми соціальної роботи та соціальної політики в Україні : навчальний посібник / Н. І. Кривоконь. – Чернігів: Чернігівський державний технологічний університет, 2012. – 320 с.
15. Курило І. О. Соціально-економічна структура населення: еволюція, сучасність, трансформації : монографія / І. О. Курило. – К. : Інститут демографії та соціальних

досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2006. – 472 с.

16.Лібанова Е. М. Гнучкість та захищеність на ринку праці. Досвід України : монографія / Е. М. Лібанова, О. В. Макарова. – К. : НАНУ, 2007. – 495 с.

17.Лібанова Е. М. Соціально-демографічна політика в Україні у контексті принципів Програми дій МКНР (1994 р.) / Е. М. Лібанова, І. О. Курило // Демографія та соціальна економіка. – 2009. – № 2. – С. 12–27.

18.Лісогор Л. С. Якість трудового життя: чинники впливу та напрями покращення / Л. С. Лісогор // Демографія та соціальна економіка. – 2012. – № 2 (18). – С. 43–52.

19.Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз : монографія / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 328 с.

20.Манцуров І. Г. Регулювання соціально-економічного розвитку України / І. Г. Манцуров, І. К. Бондар, Є. О. Бугаєнко // Регулювання соціально-економічного розвитку України : колективна монографія; за ред. І. Г. Манцурова. – К. : ВД «Корпорація», 2010. – 195 с.

21.Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів України (1990 – 2001 р.р.). – К. : Фінанси, 2001. – 212 с.

22. Назарова Г. В. Управління соціально-трудовою сферою підприємства : монографія / Назарова Г. В., Гончарова С. Ю., Водницька Н. В. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 323 с.

23.Населення України. Трудова еміграція в Україні : монографія / відпов. ред. Е. М. Лібанова. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.

24.Новак І. М. Соціальний розвиток регіонів України: оцінка та напрями зменшення диспропорцій : монографія / І. М. Новак. – Донецьк : Ін-т економіки пром-сті НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, 2008. – 196 с.

25.Павлюк В. Д. Соціальна політика. Навч. посіб. / В. Д. Павлюк, М. І. Приступа, В. І. Старцун // – Хмельницький: ХНУ, 2006. – 214 с.

26.Про зайнятість населення : Закон України станом на 11 серпня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.

27.Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua>.

28.Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.

29.Про професійний розвиток працівників : Закон України від 12.01.2012 р. № 4312-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua>.

30.Семигіна Т. В. Введення у соціальну роботу: навч. посіб. / Т. В. Семигіна, І. М. Грига.

– К. : Фенікс, 2001. – 288 с.

31. Скуратівський В. А. Соціальна політика : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова. – 2-ге вид., допов. та перероб. – К. : Вид-во УАДУ, 2003. – 365 с.

32. Скуратівський В. А. Соціальні системи та соціологічні методи дослідження : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, М. Ф. Шевченко. – К. : УАДУ, 1998. – 188 с.

33. Социальная политика : учебник / под общ. ред. Н. А. Волгина. — М. : Изд-во «Экзамен», 2002. — 736 с.

34. Соціально-трудова відносина: проблеми та гармонізації : колективна монографія / М. В. Семикіна, З. В. Смутчак, С. Р. Пасєка, та ін. – Кіровоград : КОД, 2012. – 432 с.

35. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / С. І. Бандур, Т. А. Заяць, В. І. Куценко та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина. – 2-ге вид. допов. і перероб. – Черкаси : Брама-Україна, 2006. – 620 с.

36. Удотова Л.Ф. Соціальна статистика : підручник. / Л. Ф. Удотова. – К.: КНЕУ, 2002. – 376 с.

37. Холостова Е. И. Социальная политика : учеб. пособ. / Е. И. Холостова. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 204 с.

38. Шаульська Л. В. Управління людським та соціальним розвитком у регіонах України : монографія / Л. В. Шаульська, О. Ф. Новікова, О. І. Амоша. – Донецьк : Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2010. – 488 с.

39. Шевчук П. І. Соціальна політика. / П. І. Шевчук. – Львів: Світ, 2003. – 400 с.

40. Ягодка А. Г. Соціальна інфраструктура і політика : навч. посіб. / А. Г. Ягодка. – К. : КНЕУ, 2000. – 212 с.

5.2. Ресурси Інтернет

Назва сайту	Адреса
Сервер Верховной Рады Украины.	www.rada.gov.ua/
ЛигаБизнесИнформ.	www.liga.net/
Нормативные акты Украины.	www.nau.kiev.ua/
Сайт Лига Киев	http:// search.liga.kiev.ua/.
Сайт социальной информация	http:// webua.net/socinform/dop_diti2002.htm.
Сайт украинского законодательства	http:// www.zakon.gov.ua/law.html
Сайт по защите прав человека	http://school-sector.relarn.ru/prava/zakony/hrights/index.htm.
Украинское право.	www.ukrpravo.com/

